Journal of educational equipment: Education management, Volume 1, Issue 310 (April 2024)
ISSN 1859 - 0810

Rèn luyện kỹ năng quan sát trẻ cho sinh viên Ngành Sư phạm mầm non qua hoạt động rèn luyện nghiệp vụ sư phạm ở Trường Cao đẳng Sư phạm Nam Định

Đặng Thị Mai Hiên*

**ThS. Trường Cao đẳng Sư phạm Nam Định*

Received: 08/03/2024; Accepted: 19/03/2024; Published: 26/3/2024

Abstract: *The skill of directly observing children's psychological manifestations is important in child care and education. Teachers' child observation skills are an organic part of basic pedagogical skills that every preschool teacher needs to be trained through pedagogical activities right at the pedagogical school. The article offers some measures to train child observation skills for students majoring in preschool pedagogy through pedagogical training activities at Nam Dinh Pedagogical College.*

Keywords: *Child observation skills, preschool pedagogy, pedagogical skills, Nam Dinh Pedagogical College.*

1. Mở đầu

Chương trình rèn luyện nghiệp vụ sư phạm cho giáo viên Mầm non (GVMN) trình độ cao đẳng có các bài tập thực hành quan sát giúp sinh viên (SV) biết quan sát (QS) phát hiện và giải quyết những vấn đề thực tiễn trong giáo dục mầm non. Qua thực tiễn giảng dạy ở trường Cao đẳng Sư phạm Nam Định cho thấy: Nhiều SV chưa biết cách quan sát để thu thập những thông tin cần thiết từ phía trẻ. Kỹ năng (KN) nghiên cứu trẻ của SV còn bộc lộ nhiều hạn chế nên những tác động đến trẻ thường chưa hiệu quả cao. Vì vậy, bài báo đưa ra một số biện pháp rèn luyện KN quan sát (KNQS) trẻ cho SV ngành sư phạm mầm non thông qua hoạt động rèn luyện nghiệp vụ sư phạm ở trường Cao đẳng Sư phạm Nam Định hiện nay.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số khái niệm có liên quan

2.1.1. Khái niệm quan sát

- QS là phương pháp thu thập các thông tin về đối tượng bằng cách tri giác có chủ đích về đối tượng và các yếu tố liên quan đến đối tượng nhằm đạt được mục đích đã định.

- Việc xác định mục đích QS là rất quan trọng, kết quả của quá trình QS tùy thuộc vào mục đích QS. Nếu mục đích QS không rõ ràng người QS không đề ra mục đích rõ ràng thì kết quả QS sẽ mơ hồ, không xác định.

2.1.2. KN quan sát trẻ

KNQS trẻ là năng lực sử dụng giác quan để thu thập thông tin về trẻ trong quá trình hoạt động và giao tiếp với mọi người xung quanh. Nhờ sử dụng KN này một cách thường xuyên GVMN sẽ nắm được sự phát triển của trẻ trực tiếp, thấy được sự thay đổi trong hành vi của trẻ. Những thông tin này là căn cứ để họ tổ chức các hoạt động giáo dục có hiệu quả như: thiết kế và điều chỉnh kế hoạch giảng dạy, triển khai các hoạt động giáo dục theo kế hoạch, đánh giá hiệu quả giáo dục trẻ… Hơn nữa, qua những tình huống nắm bắt thông tin về trẻ còn tạo ra xúc cảm, nảy sinh ý tưởng mới trong hoạt động sư phạm của người GVMN.

2.2. Một số nội dung cần quan sát trẻ

2.2.1. Quan sát sự tương tác của trẻ với các vật thể xung quanh

Quá trình phát triển sự tương tác này diễn ra như sau: Trước hết, trẻ thường lãng phí thời gian để khám phá các vật thể mới, dùng tay để tìm cách sử dụng hoặc tác động lên nó, sau đó trẻ bắt đầu sử dụng vật thể bằng cách thích hợp hơn và lặp lại nhiều lần các thao tác này, cuối cùng trẻ biết được ý nghĩa của các vật thể và có thể sử dụng chúng một cách sáng tạo.

+ Mức độ 1: *Thao tác của trẻ chưa được định hướng*

Đây là mức độ tương tác thấp nhất, có liên quan đến việc bắt đầu khám phá các vật thể và hoạt động mới. Trẻ chưa biết các vật thể đó là gì, có thể làm gì với chúng nên đã cố gắng tìm mọi cách để khám phá chúng.

+ Mức độ 2: *Thao tác của trẻ đã có sự định hướng*

Giai đoạn này trẻ bắt đầu điều khiển được các vật thể và hiếm khi quay về giai đoạn trước. Các nhà tâm lý học gọi đây là giai đoạn luyện tập vì nó thể hiện xu hướng lặp lại hành động nhiều lần và nhờ vậy mà thao tác của trẻ trở nên thuần thục.

+ Mức độ 3: *Thao tác của trẻ có ý nghĩa*

Đây là giai đoạn phát triển cao nhất, nó xảy ra sau khi trẻ đã điều khiển được hoàn cảnh và thỏa mãn động cơ bên trong của việc luyện tập khi thao tác thuần thục. Nếu sự phát triển nhận thức của trẻ đạt

được mức độ phát triển cần thiết chúng sẵn sàng bổ sung ý nghĩa cho hoạt động. Với mức độ phát triển này có thể thấy trẻ đã sử dụng các vật thể theo các cách khác nhau.

2.2.2. Quan sát sự tương tác của trẻ với bạn bè

Trong quá trình hoạt động, trẻ luôn muốn có bạn cùng chơi. Sự phát triển tương tác với bạn cùng chơi có ảnh hưởng lớn đến mức độ phát triển của trẻ thông qua mối quan hệ này. Mối quan hệ của trẻ với bạn cùng chơi cũng đạt được các mức độ phát triển khác nhau. Trong quá trình giảng dạy và QS trẻ chúng tôi thấy biểu hiện của sự tương tác này ở 5 mức độ từ thấp đến cao.

+ Mức độ 1: *Trẻ không thể không để ý gì đến xung quanh.* Mức độ này, thường thấy ở những trẻ mới đến lớp, chúng ít khi tham gia vào các hoạt động ngay mà thường ngồi một chỗ hoặc đi theo giáo viên. Giáo viên nên biết rằng những đứa trẻ này cần có thời gian để thích nghi với lớp trước khi chúng có thể thích một hoạt động nào đó ở trong lớp.

+ Mức độ 2: *Trẻ bắt đầu quan sát xung quanh.* Một số trẻ thường thích xem bạn mình làm hơn là tham gia trực tiếp vào các hoạt động. Người giáo viên cần biết đây là giai đoạn tiếp theo để trẻ đạt được sự phát triển các KN xã hội. Vì vậy, giáo viên không nên gợi ý hoặc ép buộc trẻ tham gia mà chỉ đơn giản là khuyến khích trẻ lựa chọn hoạt động mà chúng thích hoặc chờ đợi khi chúng chưa tự quyết định lựa chọn hoạt động.

+ Mức độ 3: *Trẻ tự chơi một mình.* Đây là bước phát triển tiếp theo của sự tương tác xã hội. Nhiều trẻ, nhất là các trẻ nhỏ thích hoạt động một mình. Thậm chí, một số trẻ đã đạt ở mức độ 2, 3 của sự tương tác với vật thể xung quanh vẫn thích chơi một mình. Giáo viên cần lắng nghe và ghi lại tất cả, đồng thời để ý xem có khi nào trẻ giao tiếp với bạn bè xung quanh hay không.

+ Mức độ 4: *Trẻ chơi cạnh tranh.* Khi QS bạn chơi, trẻ sẽ có thêm nhiều hiểu biết và chúng bắt đầu chơi theo cách của bạn. Giai đoạn này thường thấy ở trẻ nhỏ. Hai, ba trẻ có thể cùng xây dựng một ngôi nhà, một mô hình giống nhau… nhưng không tương tác với nhau.

+ Mức độ 5: *Chơi hợp tác.* Đây là giai đoạn phát triển cao nhất của sự tương tác xã hội. Trẻ bắt đầu hợp tác với nhau trong công việc: một nhóm trẻ cùng chơi với các vật thể xung quanh như nhau, mỗi trẻ làm một phần công việc và thường xuyên trao đổi với nhau.

Việc hiểu rõ các biểu hiện về mức độ tương tác với bạn bè xung quanh trong quá trình hoạt động sẽ giúp người GVMN dễ định hướng trong việc thu thập thông tin trong quá trình QS trẻ nhằm tìm kiếm và có các tác động sư phạm đến trẻ một cách hiệu quả nhất.

2.3. Một số biện pháp rèn luyện KN quan sát cho SV thông qua hoạt động rèn luyện nghiệp vụ sư phạm

2.3.1. Nâng cao nhận thức cho sinh viên về tầm quan trọng của quan sát trẻ và rèn luyện KN quan sát trẻ

Các GV cần định hướng để mỗi SV xác định đúng đắn động cơ, mục tiêu học tập chuyên ngành sư phạm mầm non, định hướng để SV có ý thức tự tìm hiểu và nắm bắt các thông tin về ngành học ngoài các bài giảng ở trên lớp của GV. SV cần tự trau dồi, nâng cao kiến thức về đặc điểm tâm sinh lý của trẻ em mầm non, rèn luyện KN nghiệp vụ sư phạm cho bản than. Người GV cần giúp SV hiểu được tầm quan trọng của việc QSt trẻ và rèn luyện KNQS trẻ từ đó giúp SV có ý thức trong việc tự học, tự bồi dưỡng nghiệp vụ sư phạm.

2.3.2. Hướng dẫn SV xác định mục tiêu và nội dung rèn luyện KNQS trẻ

GV sư phạm giúp SV xác định đúng mục tiêu rèn luyện KNQS trẻ là nhằm mục đích nâng cao trình độ tay nghề cho SV cả về (nhận thức, KN và thái độ). Hướng dẫn SV tập xác định mục tiêu rèn luyện trong các giờ học lý thuyết. GV giao bài tập thực hành xác định mục tiêu rèn luyện KNQS trẻ trong một số hoạt động ở trường mầm non, đặc biệt là hoạt động thực tế trường mầm non thông qua các đợt thực tập sư phạm.

GV sư phạm hướng dẫn SV nắm được nội dung rèn luyện KNQS trẻ bao gồm: nhận thức về KNQS trẻ, những điều kiện cần thiết cho quá trình rèn luyện KNQS. GV sư phạm giao bài tập cho SV tự vận dụng và liên hệ những hiểu biết trên đối với việc rèn luyện KNQS trẻ của mình.

2.3.3. Khuyến khích nhu cầu, động cơ, hứng thú quan sát trẻ của sinh viên

Nhu cầu hứng thú có ý nghĩa quan trọng đối với hiệu quả rèn luyện KNQS trẻ giúp SV nắm được các đặc điểm tâm sinh lý của trẻ mầm non. Tính có vấn đề trong tình huống có tác dụng kích thích nhu cầu QS, tìm hiểu để biết nhiều hơn nữa về đối tượng.

GV có thể trình bày các nội dung về KNQS trẻ, phân tích kỹ vai trò của QS trong giáo dục mầm non. Trong quá trình giảng dạy người GV nên đưa ra một số ví dụ về vấn đề quan sát để khuyến khích SV có hứng thú QS hơn.

2.3.4. Hướng dẫn sinh viên lập kế hoạch quan sát

Việc hướng dẫn SV lập kế hoạch QS giúp SV định hướng được toàn bộ tiến trình QS. Giúp SV biết lựa chọn mục tiêu, phạm vi, phương pháp, phương tiện, thời gian và hình thức QS hợp lý nhất.

GV hướng dẫn SV lựa chọn nội dung, mục tiêu, phạm vi, phương pháp, phương tiện, thời gian và hình

thức QS phù hợp trong từng lĩnh vực hoạt động của trẻ ở mỗi độ tuổi nhất định.

2.3.5. GV thiết kế các hoạt động thực hành quan sát trẻ và hướng dẫn sinh viên thực hiện các hoạt động

- Thực hành QS trẻ thông qua hoạt động xem băng hình trên lớp

Việc thực hành QS trẻ thông qua hoạt động xem băng hình trên lớp sẽ giúp SV vận dụng những hiểu biết về trẻ để mô tả các thông tin, tạo sự sinh động hấp dẫn bởi những hoạt động sinh động của trẻ trong băng hình.

GV sư phạm giao nhiệm vụ cho SV về suy nghĩ và lựa chọn tự lựa chọn vấn đề QS trong hoạt động vui chơi của trẻ qua băng hình vừa xem.

- Thực hành quan sát trẻ thông qua hoạt động đóng vai

GV giao nhiệm vụ cho SV trước khi QS: Lớp chia thành các nhóm, mỗi nhóm chọn một nội dung để QS nhưng phải phù hợp với đặc điểm hoạt động vui chơi của trẻ. SV hóa thân giống trẻ, GV yêu cầu SV ghi chép thông tin về trẻ qua "hiện trường giả", tự liên hệ với những kiến thức đã học ở trên lớp trước đó và đưa ra ý kiến nhận xét bổ sung.

- Thực hành quan sát thông qua các đợt kiến tập, thực tập sư phạm ở trường mầm non

Trong thời gian học ở trường Sư phạm, SV mầm non thường có các đợt kiến tập, thực tập sư phạm… Đây là đợt thực tập, kiến tập nhằm giúp cho các em SV có điều kiện trực tiếp tham gia vào các hoạt động giảng dạy ở trường mầm non. Điều này sẽ nhằm tạo cơ hội cho SV trực tiếp QS trẻ, làm quen với các hoạt động ở trường mầm non. Thực hiện các bài tập QS trẻ với những yêu cầu cụ thể là cách làm tương đối hiệu quả.

Trước khi đi kiến tập, thực tập sư phạm, GV sư phạm cần giao nhiệm vụ cụ thể cho SV làm các bài tập QS, tìm hiểu đặc điểm phát triển của trẻ. Tiếp đó, chuẩn bị các bài thực tập thực hành QS trẻ phù hợp với mức độ nhận thức và các điều kiện học tập khác nhau của SV cũng như của trường mầm non. Trong quá trình đó, đặc biệt chú ý hướng dẫn SV KN thực hiện kỹ thuật QS và lưu giữ thông tin. Khi SV tiến hành QS GV cần theo dõi điều chỉnh để hoạt động QS đạt hiệu quả theo mục đích đã dự kiến.

Đối với SV hệ cao đẳng sẽ có hai phần thực tập sư phạm 1 và 2. Với thời gian thực tập sư phạm 1 có thể yêu cầu SV QS một hoặc một nhóm trẻ trong hoạt động vui chơi. Hình thức QS tham gia một phần hoạt động hướng dẫn SV nhập cuộc vui chơi, cùng trẻ tập QS, lắng nghe và ghi chép thông tin.

Sang giai đoạn thực tập sư phạm tốt nghiệp (thực tập sư phạm 2), GV hướng dẫn SV thành thạo hơn trong việc rèn luyện KNQS trẻ, biết lập kế hoạch và tiến hành QS hiệu quả hơn. Trao đổi với giáo viên mầm non và GV sư phạm chỉ đạo đoàn thực tập về kinh nghiệm hướng dẫn SV biết QS trẻ em. Tuy nhiên, các bài tập giao cho SV cần phải đa dạng và hướng bảo việc rèn luyện KNQS trẻ ở mức độ tổng hợp, GV sư phạm cần phải theo dõi, đánh giá và điều chỉnh quá trình rèn luyện KNQS trẻ cho SV.

2.3.6. Hướng dẫn SV đánh giá kết quả rèn luyện KNQS trẻ và điều chỉnh

Việc đánh giá giúp SV nhớ lại và suy xét về toàn bộ quá trình QS trẻ của bản thân từ đó rút ra kinh nghiệm cho mình. GV cần đặt ra các tiêu chí đánh giá kết quả QS của SV; tiến hành rút kinh nghiệm sau từng giai đoạn thực tập, giao nhiệm vụ cho SV viết một bản thu hoạch về những gì đã tiến hành trong suốt quá trình rèn luyện KNQS trẻ; chọn một số bài tập QS tiêu biểu trong các đợt thực tập sư phạm để cùng trao đổi, chia sẻ thông tin hoặc trưng bày các bài tập đó để cả lớp cùng QS.

3. Kết luận

KNQS là nghệ thuật sư phạm của mỗi GVMN. Việc tổ chức rèn luyện KNQS trẻ là công việc quan trọng của các trường Cao đẳng Sư phạm đào tạo chuyên ngành GVMN. KNQS trẻ phải được đào tạo và trải qua một quá trình rèn luyện trong các đợt thực hành ở trường Cao đẳng Sư phạm và trường mầm non. Với quan điểm "dạy học lấy trẻ làm trung tâm", phát triển trẻ một cách toàn diện dựa trên nhu cầu, hứng thú, nguyện vọng và khả năng của mỗi đứa trẻ. Mỗi SV sư phạm mầm non muốn trở thành người giáo viên tốt, có KN QS tốt thì ngay trong quá trình học tập ở trường sư phạm cần rèn luyện KNQS trẻ cho bản thân một cách thường xuyên nghiêm túc và có hiệu quả.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2017), *Chương trình giáo dục mầm non*, Thông tư 28/2016/BGDĐT, sửa đổi Chương trình giáo dục mầm non tại Thông tư 17/2009/TT- BGDĐT.

2. Hoàng Thị Phương (2012), *KN quan sát trẻ - KN nền tảng trong hoạt động sư phạm của giáo viên mầm non*, Kỷ yếu hội thảo mô hình nhân cách giáo viên mầm non thời kỳ hội nhập quốc tế, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.

3. Trịnh Thị Xim (2011), *Quan sát trẻ của giáo viên trong các hoạt động tại trường mầm non*, tạp chí Giáo dục số 269, tháng 9/2011.

4. Nguyễn Thị Xuân (2007), *Biện pháp hướng dẫn trẻ mẫu giáo (5-6 tuổi) làm quen với thiên nhiên nhằm phát triển năng lực quan sát*, Luận án Tiến sĩ Giáo dục học, Hà Nội.